

перейти на обслуговування до органів казначейства за новою адресою розташування».

5. Лист МОН № 1/3737-22 від 29.03. 2022 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».

6. Лист МОН №1/9-766 від 12.12.2019 «Щодо комунікації з дітьми дошкільного віку з родин учасників ООС/АТО, внутрішньо переміщених осіб та організації взаємодії з їхніми батьками»

7. КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» Нечай Олена Миколаївна, викладач секції розвивального навчання кафедри методики дошкільної та початкової освіти

8. УТЕНКОВА Ірина, консультант Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Лозівської міської ради.

Навроцька Ірина Олександрівна,
вчитель біології Пархомовецької філії
комунального опорного закладу загальної середньої освіти
«Пироговецький ліцей Хмельницької міської ради Хмельницької області»

Виховання допитливості: викладання біології в сільській школі в умовах воєнного стану

Анотація. Викладання біології в сільській школі в умовах воєнного стану представляє унікальний набір викликів, а також можливостей. Хоча соціально-політичне середовище може бути сповнене невизначеності, прагнення до знань залишається маяком надії як для студентів, так і для викладачів. Ця стаття досліджує стійкість і креативність, необхідні для викладання біології в таких обставинах, підкреслюючи важливість освіти як інструменту розширення можливостей для розвитку спільноти.

Ключові слова допитливість, критичне мислення, метод проектів, виклики та можливості.

В цей буремний час стійкість і креативність – надзвичайно важливі для навчання в даних обставинах. Також нам, попри все, необхідно пам'ятати про

важливість надання базової освіти, як інструменту розширення можливостей для розвитку спільноти, у якій ми проживаємо.

У сільській місцевості, в умовах війни, не рідко ресурси обмежені, а доступ до сучасних засобів навчання може бути складним. У результаті педагоги покладаються на власну винахідливість. Завдання вчителя полягає у адаптації своїх методик навчання відповідно до наявних ресурсів. Практичні заняття, екскурсії та навчальні проєкти мають перевагу, адже дозволяють здобувачам освіти безпосередньо взаємодіяти з навколишнім середовищем і сприяти глибшому розумінню біологічних процесів та принципів. Наприклад, в практичній діяльності на уроках біології нашого закладу широко використовується метод проєктів – це виконання індивідуальних, колективних, як довго- так і короткострокових проєктів. Такий формат роботи покращує не тільки результати навчання, але й прищеплює учням почуття самовпевненості та навички вирішення проблем на практиці.

В умовах воєнного стану критичне мислення стає важливою життєвою навичкою, яку в свою чергу допомагає розвивати вивчення біології. Заохочення учнів ставити запитання, аналізувати та встановлювати зв'язки дає змогу приймати обґрунтовані рішення у повсякденному житті. Беручи участь у дискусіях про світ природи та його взаємодію з суспільством, здобувачі освіти глибше розуміють важливість науки у їх громадах. Наприклад, учні для такого виду діяльності готують різні буклети, відеопрезентації у таких застосунках як Google Slides, Canva. Також ці застосунки активно використовуються для підготовки до занять. [2,3]

Звернемо увагу на особливість сільської місцевості, часто вона багата своїм біорізноманіттям, що пропонує скарбницю можливостей для навчання. Викладання біології в таких умовах дозволяє педагогам прищепити своїм учням піклування про довкілля. Досліджуючи місцеві екосистеми, учні з перших вуст дізнаються про тонкий баланс природи та вплив людської діяльності на навколишнє середовище. Вихованцям школи особливо цікаво поглянути на шкільний парк, подвір'я, садок, з точки зору біології як науки. Вивчення ботаніки проходить цікавіше, коли діти бачать анатомічні і фізіологічні особливості рослин безпосередньо у природі.

Сільські школи часто стикаються з обмеженими ресурсами, від застарілих підручників до невідповідного лабораторного обладнання. В умовах воєнного стану ці виклики посилюються. Одним із дієвих підходів, в тому числі під час воєнного стану, є використання сучасних технологій. Навіть маючи обмежений доступ до Інтернету, вчителі можуть використовувати офлайн-ресурси, такі як електронні книги, навчальні відео та інтерактивні симуляції.

Також завдяки онлайн платформам легко та зручно створювати тести та інтерактивні вправи, які діти різного віку виконують із задоволенням. До прикладу, в своїй практиці використовую можливості таких платформ як «На Урок», «Всеосвіта». Окремо хочеться виділити платформу «Всеукраїнська школа онлайн», що містить відео-уроки, конспекти занять, тестові завдання з предмету в розрізі кожного класу. Також доцільним є використання YouTube-каналів «Цікава наука» та «Довколаботаніка», де зібрано багато науково-популярних та освітніх відео, усі перекладені та озвучені українською мовою.

Оскільки військова напруга не спадає, реалії сьогоденні часто змушують також використовувати технології дистанційного навчання. Варто нагадати, що практику навчання online було розпочато у зв'язку із пандемією COVID-19 ще навесні 2020. За ці роки було створено всі умови для якісної дистанційної роботи. Основна платформа, яка використовується в нашому ліцеї та філії це Google— Google Class, де створюються групи з навчальної дисципліни, зокрема з біології. В групах не лише проводяться навчальні заняття, але й додаються методичні матеріали, відеоуроки, презентації де також відбувається спілкування із учнями. Також для зв'язку зі здобувачами освіти використовуються такі застосунки комунікації як Zoom, Viber і Telegram. При дистанційному навчанні збільшується можливість використання ілюстративного матеріалу, відеофільмів, комп'ютерних навчальних програм. Широкого використання також набули програми для активізації уваги учнів (Kahoot, Mentimeter та ін.). Якщо учень мотивований і здатний до самостійної роботи, то добре організоване дистанційне навчання дозволяє отримати якісну освіту. Звичайно, дистанційно проведене заняття не може замінити традиційні уроки «offline». Але розв'язання ситуаційних завдань з їх обговорюванням, активна дискусія в процесі заняття в певній мірі сприяє формуванню комунікативних навичок. [1,2]

В умовах воєнного стану освіта набуває ще більшого значення. Вона дає можливість здобувачам освіти зазирнути у світле майбутнє, та використовувати її, як шлях до розширення власних можливостей. Надаючи якісну біологічну освіту, вчителі в сільській місцевості, під час дії воєнного стану, озброюють своїх учнів знаннями та навичками, необхідними для подолання викликів, з якими вони стикаються. Ще важливим моментом, в умовах воєнного стану, в школах є посилені заходи безпеки. Це може створити атмосферу побоювань і страху. Вчителі повинні працювати над створенням безпечного та сприятливого навчального середовища, де учні відчувають себе комфортно, висловлюючи свої думки та досліджуючи свою

допитливість, в тому числі і на уроках біології. Окрім збереження життя та здоров'я учнів перед учителями стоїть також завдання надання психологічної та емоційної допомоги учням під час уроків та в позаурочний час. Правильні дії вчителя допомагають школярам налаштуватися на навчання та позбутися тривожності. Існує багато технік, які здатні дати дитині величезне натхнення та розуміння ситуації. Деякі такі елементи я також широко використовую на своїх уроках. До прикладу, нижче зазначені наступні техніки, які можна використовувати самостійно, або комбінувати з іншими:

- **здоров'язберігаючі технології:** у практичній діяльності з використанням здоров'язберігаючих технологій поряд з арт-технологіями, елементами тілесної терапії та психогімнастикою на особливу увагу заслуговує кінезіологія – наука про розвиток розумових здібностей через певні рухові вправи. Невеличкі руханки на уроці, що дозволяють підтримати емоційний стан, допомагають уникнути стресових ситуацій, а також сприяють гармонійному розвитку особистості та самореалізації, вдосконалюють механізми адаптації дитячого організму до зовнішнього середовища. І саме вони сприяють покращенню роботи головного мозку та створенню нових нейронних зв'язків, які відповідають за розвиток психічних процесів та інтелекту.

- Використання технологій у навчанні: організувати педагогічну підтримку учням на уроці, розвивати пізнавальну та навчальну мотивації в кризових умовах допоможе технологія навчання у співпраці. Ця інновація розглядається у світовій педагогіці як найуспішніша альтернатива традиційним методам. Існує декілька варіантів цієї техніки, які розвивають активну самостійну діяльність учнів, внаслідок чого відбувається творче оволодіння знаннями, навичками та вміннями й розвиток розумових здібностей.

1. Навчання в команді. У цьому варіанті особлива увага приділяється «груповим цілям» та результатам всієї команди. Успіх досягається в результаті самостійної роботи кожного члена групи та їхній постійній взаємодії. Ця технологія має такі особливості:

- команда отримує одну на всіх «нагороду» у вигляді бальної оцінки, заохочення, відзнаки, похвали тощо. Групи не змагаються один з одним, бо всі команди мають різні очікувані результати та час на її досягнення;

- індивідуальна відповідальність кожного учня. Оскільки результат групи залежить від діяльності кожного її учасника, це стимулює всіх учнів стежити за

діяльністю один одного та приходити на допомогу в засвоєнні та розумінні матеріалу;

- рівні можливості для кожного учня у досягненні успіху. Кожен школяр приносить своїй групі бали, які заробляє шляхом покращення своїх попередніх результатів. Порівняння проводиться не з результатами інших учнів цієї чи інших груп, а із власними, раніше досягнутими результатами.

2. Навчання у співпраці «Пила».

Це навчання проводиться в декілька етапів:

- Підготовчий. Розбийте навчальний матеріал на фрагменти, об'єднайте учнів в групи по 4-6 осіб та роздайте школярам завдання. Кожен член групи має підготувати матеріал за своїм блоком.

- «Зустріч експертів». Через певний час школярі з усіх команд, які вивчають одне питання, мають зустрітися та обмінятися інформацією.

- «Зубці однієї пилки». Учасники повертаються до своїх груп та проводять обговорення того, що дізналися від інших членів групи. Ті, у свою чергу, повідомляють про свою частину завдання.

- Фінальний етап. Наприкінці уроку кожна команда звітує по всій темі окремо. Наприкінці циклу всі учні проходять індивідуальний контрольний зріз, результати учнів підсумовуються.

3. «Вчимося та комунікуємо».

Запропонуйте школярам об'єднатися у групи по 3-5 осіб. Кожна команда отримує певне завдання, яке є частиною теми, яка вивчається. Команди самостійно визначають ролі, процедуру відстеження правильності виконання завдань, моніторинг активності кожного члена та культуру спілкування. Таким чином група виконує подвійне завдання: академічне (досягнення навчальної та творчої мети) та соціально-психологічне (дотримання певної культури комунікації). [4]

Також чудовим засобом психолого-емоційного розвантаження, особливо в умовах сільської місцевості, є використання біологічних лабораторій. Біологічні лабораторії - це вид діяльності, за якої учні проводять дослідження на природі – на шкільному подвір'ї, у садку, шкільній теплиці, створюючи та використовуючи гербарії рослин, колекції комах і т. Такий вид роботи на занятті біології дозволяє не лише розвинути пізнавальну діяльність, закріпити практичні компетентності у природничих науках і технологіях, а й забезпечити психологічне благополуччя учнів.

Викладання біології в сільській школі в умовах воєнного стану є свідченням сили освіти в умовах лихоліття. Завдяки здатності до адаптації, критичному

мисленню та зосередженості на піклуванні про навколишнє середовище педагога в цих умовах відіграють важливу роль у формуванні свідомості та майбутнього своїх учнів. Використовуючи обмежені ресурси, розвиваючи почуття спільноти, висвітлюючи місцеве біорізноманіття, пов'язуючи біологію з реальними життєвими ситуаціями та сприяючи критичному мисленню, вчителі можуть забезпечити трансформаційний освітній досвід для своїх учнів, вони не просто викладають біологію, вони вселяють почуття надії, допитливості та силу знань у своїх учнях, гарантуючи, що освіта залишається маяком світла навіть у найтемніші часи.

Список використаних джерел та літератури

1. «Організація процесу навчання біології в умовах воєнного стану» Методист з біології, екології, природознавства та основ здоров'я навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку СОІППО М.В. Кісільова

2. <https://osvitoria.org/>

3. <https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-vikladannya-navchaln/>

4. <https://naurok.com.ua/post/psihologichna-ta-emociyna-pidtrimka-shkolyariv-u-voennyi-chas-ide-ta-poradi>

Тетяна Нечипорук,

психолог КУ «ЦПРПП»

Славутської міської ради

«Той, хто знає, навіщо жити, може витримати майже все»

Фрідріх Ніцше

Психологічна підтримка педагога в умовах війни: резильєнтний підхід

Анотація: Війна стала тією травмівною подією, що викликає почуття безпорадності й незахищеності, впливаючи на свідомість кожної особистості. В умовах війни вчитель, як ніколи, стає важливою людиною в житті школярів. Це, безперечно, складний час для освітян, які, попри стрес та небезпеку, продовжують навчати. Сьогодні гостро стоїть питання збереження та відновлення ментального здоров'я педагогів, розвитку резильєнтності через необхідність опору стресам,